१९

॥ वास्तुशान्तिःप्रयोगः ॥

1

॥श्रीगणेशाय नमः॥ अथ आश्वलायनः॥ शीलवृत्तो महाप्रपञ्चेत॥ योऽसिष्ठसंहिता
यानचेव मेधांसिनन्दीमुखोच्छिष्टमुक्ता॥ तत्रैव॥ वास्तुप्रणामकृत्वा मे पूर्वे
शांतवमादिदं॥ सोमलौविधानं कृत्वा नन्दीमुखसर्वदा स कुर्यात्॥१॥ इति वास्तुशांतिः॥
गृह्यकर्मगृहप्रवेशादिनात्पूर्वेद्युर्नैऋत्ये मैत्रे पूर्वोक्ते महीकः शुचिः प्राङ्मुखः॥ प्राणा
नायम्य देशकालौ कीर्त्य॥ गृहे गृहप्रवेशे अस्य वास्तोः शुभतासिद्ध्यर्थं पंचकलशनवग्र
हमखं वास्तुशांतिं करिष्ये॥ इति संकल्प्य॥ तदंगत्वेन गणपतिपूजनं स्वस्तिपु
ण्याहवाचनं मातृकापूजनं नान्दीश्राद्धं आचार्यवरणं च करिष्ये॥ यजमानेन
वृत्तोहं आचार्यकर्म करिष्ये॥ इति संकल्प्य॥ सर्षपान्विकिरेद्दोभिर्मंत्रैः॥ यदत्रसं
स्थितं भूतं स्थानमा॥ श्रित्यसर्वदा इति मंत्रेण पीतकरेत्॥ अपक्रामंतुभू
तानि इति मंत्रेण भूतानुत्साद्य॥ गायत्र्या मोमंत्रं॥ गंधद्वारेति गोमयं॥ आप्या

पश्चेत्तिकुर्यादाघे ॐ वाहितिदद्यात् स्तभिमंत्रिणस्तेद्रमंत्रेनच स्तदेवस्यत्वेत्तिकुशो
दकं प्रणवेनालोडनकुर्यो ॐ वीचोहम्भेत्तिमंत्रेण ग्रहे मार्जयेत्त ततोगृहदो
यजमानेकहस्ता मुत्तं चतुरस्त्रं सयत्रेनीत्वेमरचतुरंफडडचतुरंगुले होतास्थंडि
लं वार्यिघापत्तत्पुवेतश्च तुरंगुलोन्नतं हस्तामात्तं वेदिद्वयं मंडलंविधायात उन्न
त वेदीर्द्वाभ्यां चाभि कोणे चतु चतुरंगुला ॐ विरंच भूतले नागालोकपाल
श्च सर्वेतः अस्मिन्गृहे वसत्विन्द्र न्याय पूर्वेरुकरामदीप्तां नैवेद्यणतोपयेत्त प्रति
2 तोपणं मंत्रावृत्ति एवंमनेपि प्रासादे तुगृहपयेतत्तन्नामोहनीयं एवं प्रासाद
पौतिसर्यौ ति देशात् ततोरोपणकन्नेमरदेकुपार्श्वे माष भक्तलीनं ॐ अग्नये
पत्तयै स्वाहा चान्येत लामा अत्ताः त्तेभ्यो बलिं प्रयच्छामि पुण्य मोदनमुत्तमामि ति
दद्यात् ततो वेचुर्षीववो ॐ कर्मादि नानावर्णान्तादेशाला कथा नेता य

ष्टोवती कांता विशाला प्राणवाहिनी सती सुमतिः नंदा सुभद्रा सुरथा

ह्सौं कामाद्यनमो तैर्नामभिः पञ्चाशद्भिर्भाः। शान्ता उद्दक संस्था। अमुकं हृयं तत्तदक्ष
दिस्था कृत्वा पुनः। हिरण्या। सुव्रता। लक्ष्मी। विभूतिः। विमला। प्रिया। जया। ज्वाला।
विशोका। इड उद्घ तेनामिमल यैवद्ध। क्षेणा रेमा उद्दगताः। प्राक्संस्थाः। प्राग्व
दक्षा रेवाकृत्वा। कुण्डस्य डिले यामु वं संस्कृ सामिग्न प्रतिष्ठाप्य। दक्षिणे वेद्यां
यत्नेन यगृह मण्डलं विलिख्य तत्र महाहीन संस्थाप्य। षोडशोपचारैः संपूज्य।
तद्दीशान्यां कलशं संस्थाप्य। वायव्ये मण्डलं गत्वा। तत्र ईशान कोणपदाद्दारभ्य
प्रतिमासं तं कुलपुञ्जेषु वा। शेषमादिदेवता प्रणवादिना तेन नाममन्त्रेणावाहयेत्।
तत्र ईशानपदे कोणे वास्तोः। नेताक्ष। ॐ शिखिने नमः। शिखिनं आवाहयामि।
स्थापयेत्। एवमग्नेषु। तद्दक्षिणे कूपदे दक्षिणे नैऋत्ये पर्जन्यं। तद्दक्षिण पदे सत्यं ध्रेय
त नपदे च दक्षिणे ओजन्तं जयन्तं दक्षिणपदे महेन्द्रं दक्षिणे भानुं। कुलं सत्यं पुं। तद्दक्षि
णपदे द्वे वेदा क्षेण वाहो सत्यं पे। तद्दक्षिणपदे द्वे पेदाक्षिण याह चेत्सतं। तद्दक्षिण

पदद्वये दक्षिणकर्णे । रुद्रौ । तद्दक्षिणोपरिस्थितैकपदे दक्षिणप्रवाहे आकाशं । तत्
दक्षिणकोणपदे आग्नेये दक्षिणप्रवाहे वायुं । तत्पश्चिमैकपदे दक्षिणप्रवाहे वे
दक्षिणमसिवचे पूषणं । तत्पश्चिमे देत्तदुत्तरपदे च दक्षिणपार्श्वे वितथां । तत्प
श्चिमपदद्वये दक्षिणपार्श्वे गृहक्षतं । तत्पश्चिमपदद्वये दक्षिणोरे यमं ।
तत्पश्चिमपदद्वये दक्षिणजानौ गन्धर्वं । तत्पश्चिमपदद्वये दक्षिणजंघायां
भृंगराजं । तत्पश्चिमे नैरृत्यपार्श्वे कपदे दक्षिणस्फिजि मृगं । तत्पश्चिमनैरृ
त कोणपदे पादयोः पितृन् । तदुत्तरैकपदे वामोरुस्फिजि दौवारिकं । तदुत्तरप
3 दे तत्पृष्ठ चदेव वामजंघायां सुग्रीवं । तदुत्तरपदद्वये वामजानौ पुष्पदंतं ।
तदुत्तरपदद्वये वामोरौ वरुणं । तदुत्तरपदद्वये वामपार्श्वे असुरं । तदुत्तरपद
द्वये वामपार्श्वे रुयशोषं । तदुत्तरपदस्थे कपदे वामस्तने घोपायं । तदुत्त

नवः यम कोणे पदे नामपुष्पा होतिमं । तस्माग्नेय पदे नाम प्रयाहा अर्कि । तत्प्राक्प
पदेद । क्षेणपदे च नाम मरुत्पर्वते । नुदयम्त · प्राक्पदद्वये नाम भा है । तल्प्राक्त
त्प्राक्पदद्वये नाम भाहवैश्वरात्मे । तत्प्राक्पदद्वये भांमेत सर्वं । तत्प्राक्पदेद
क्षिणपदे च नाम श्रीचै । अग्निदितं । तत्पागुपरि स्थैः कोपदे नामने चोदितं । तद्दक्षि
णे मित्रि विपद्दाध्यः कोणपदे मुखो । आपे । प्राग्ने चे नापुपादाध्यः कोणपदे हा
णह त्वमाविचे । नैऋति सेपि त्वपदाद्ध्यः कोणपदे भृङ्ग जयम । वायव्ये कोणपदा
ध्यः कोणपदे नाम हत्तेन्द्रं । मध्यम पदेषु भान कोण पदाद्दक्षिण पदद्वये द मो
क्षेणास्तने ऽर्यमणो । तद्दक्षिण कोणपदे दक्षिणाह स्तोसवितारं । तत्पश्चिमप
दद्वये जयद्दक्षिण भागे विवस्वत्तं । तस्यार्थ्य ने नैऋत कोणे म्पदे रुद्रसर्पाः
चित्रध्याति पा । तदुत्तर पदद्वये नामचुनाम भागे मित्रं । तदुत्तरवायव्ये कोणे क
पदे नाम हस्तो [illegible] धर । तत्प्राणी २

क

शान्तकोणेकपदं कं कीर्ति। आपवत्सस्य। मध्येन वपदेष्टतु नाभ्योः। ब्रह्मास्तान्
तस्सः कृत्तमेषपदाद्य॥ वास्तोष्पतेर्वा सम्यग्वास्तोष्पतेप्रतिरूप। वास्तोष्पत वा
कृतेनविनियोगः॥ वास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मानितिमन्त्रेणसंस्थापयेत्तास्मैचक्रत्व
र्तांतैपास्यता। ततोमंडलस्य वहिरैशानाग्नेयनैरृत वायव्यकोणेषु कुंभेण।
चक्रीचित्रहरी। धृत्तनां पापमाघ्नसी। पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरेषु वंच
कंमेण। स्वाहा। ऊर्ध्वमंण। ॐ मकं। पिलीपलचं गवनामंमंत्रैः संस्था
५ प्या। प्राणाध्यक्ष इंद्रध्रुवकुंडी दीन स्वै नमोनिवोसंस्थाप्या। तदुक्तं मार्क
ण्डेयमते। धूपचर्चौः प्रत्येकंमेकं चयापदार्थानुक्रमेण कांडानुक्रमेण
यत्यर्चयोर्मंडलादीशान्यां पकालं कृत्वा कलशं संस्थाप्या। ततचांगधौत
शिखेनदुर्वांपंचपल्लवमतमत्नोत्कापंचरत्नानि नवपात्रे पंचयज्ञाख्येषु

पूर्णपूर्णपात्रे निधाय वरुणमावाह्य तन्त्रतीर्थान्यावाहयेत् । ततः आचार्यः अ
न्वाधानं कुर्यात् । तत्र चक्षुषी आज्येनेत्यन्तमुक्त्वा नवग्रहान् ऽमुकसंख्याभिः
समिद्भिस्तिलाज्याहुतिभिः अत्र अधिदेवताप्रत्यधिदेवता विनायकादीन् अ
मुकसंख्याकाभिः समित्तिलाज्याहुतिभिः । शिख्यादि पंचचत्वारिंशद्देव
ता अमुकसंख्याकाभिः समित्तिलपायसाज्याहुतिभिः । वास्तोष्पतय इति
चतसृभिः ऋग्भिः कृतेन अमुकसंख्याभिः समित्तिलपायसाज्याहुतिभिः ।
यान्तु । वास्तोष्पत इति पंचभिः ऋग्भिः कृतेन अमुकसंख्यो विश्वेदेवाः सद्वीजे
वैश्वदेव्या होमेन अमुकसंख्याभिः आज्यधाराभिः चतुराहुतिभिः । इति प्रधान
देवताः संकीर्त्य शेषेण स्विष्टकृतमित्युक्त्वा [illegible] जुहुयात् । तत्र प्रती
तप्रस्तावनां तं च कृत्वा । [illegible] अधिदेवता [illegible] पूर्णपात्रमानम् [illegible] चोक्तपापस
निमध्य । अग्न्यर्चनां तं कुर्यात् । ततो [illegible] ज्ञानानि [illegible] गानीति सन्तः ।

सर्वादेवताइमाणिचरुं कीर्यैस्य उक्त जेनम मेहेन्कदे यसागं कुर्यात्तां च
कलिकु कत्र के होमे प्रसाहुतिर्नगच्य कर्ते नभाका त्वात्त। अतः आचार्य
इध्माधानादि कुलाप्रुधान्नहोतस्य हीर्दे। व्यकुर्यात्। तच्चक्रमा तोस्व
स्मायोच्यते। नवग्नहेभ्यः कमेण। र्कमलावास्यदिशापामार्गापिपलोदुम्ब
रशमीकुर्याकुशान्मास्मिधः प्रत्येकमष्टदात्तमष्टाधिकशतिय शेवाप
दशामाज्याक्तलमत्राभ्यतिलाहुतिर्जुहुयात्। तन्मये। पदाते चच्चमोपत
दर्पाहुतिसमासेव। केचित्त्वेकेकाचर्वाहुतिमित्याहुः। ततो उ। अर्थदे
वताप्रसर्वदेवताविनायकादिकं मनुनाक्षपाते श्चै यतब ग्नहादिदे
वतादिभ्यस्तगहस्तानेधः पालाशो। वांग्नहाः सप्तपञ्चोरस्तीभ चेतासद
ति। विष्र। अत्र तित्रतमिः। कुर्यात्मि व्याहुतिभिस्तिसमासकार्यः। कुडोदु।

पचैमेकोति। ततशिरस्माद्भिः स्प्रक्कुम कृष्णमादिस्वाहांतनानेनिः प्रसे
कृमष्ट सहस्त्र मष्ट शत मष्टौ च शतिम च्छेवाहुतिमासौमीतिलपा पस
ऐनुहुयात। अथ वसोर्धाः उदुं चचदूपमुस्मादन् दत्वाबेत्तवभ्यादिन
मीपिस्तवोमीति चोमघु चत्तदृधिमं घुच्छतद्गौरे चाम्पजो हितेतथा।
तिलाः अक्षमाख्वा पयोगो देवा कौचितिलेषु पवानाह। ततो वास्तु वे वास्तोष्प
तिप्रतिजानीनस्यस्मानीनत्ति वास्तोष्पते ध्रुवेति च प्रत्यृच स्पचाद्वेकं वाघ
ताक्तं विल्वं जुहुयात। वास्तोष्पतेति च तस्य संग यविल्वो वास्तोष्पतिर्भु
स्पृ। अंत्या गायत्री होमे वि० वास्तोष्पते ध्रु वास्य युग्मामिति मिदिवौरं वास्तोष्प
तिरहतौ होमे वि० ॐ वास्तोष्पते ध्रु वास्य यामामा अंसोम्यानां द्रप्सो भेत्ता पु
रंभ्रा मवीनाभिन्द्रो मुनीनां सखा स्वाहा यजि भोक्षुरस्य नूनं सम्यचावत

५

पिकूर्याणि जुहुयात् । पुरस्तात् योऽपरस्तात् यमश्चकुः सत्मा । त्वमीत्तादी ष्टा पु
त्तनिसयोमिति कुर्यात् इति हव्यन्ते नैव होतव्यानि । तत्ताश्च ट स्वतां इद्प्राप्य श्चैत्त होम
न्त कृत्वेमादिद्धिकपाले यो मह्यं भ्रश्यास्तदीपमाष भक्त चोलनुद्वासय
य व्हा इदं धामा होतं चतुरा होता वा सद्य नालिकेलादि फलं तत्र सैस्यापय ग
ज्ञानमित्तप्रर्णाहुतिं जुहुयात् । पूर्णं दर्वी भातन्द्यां जोवे चानरोह्यप
त्तप्रसीताणि नमपाहि कर्मैव स्तमाप्य वास्तु मंडल पश्चिमदे शे । दाद्व
6 रूपपाप चलिचमइ से वा रो रक्ष्यादि मो बली इच्यात् । तत्तविप्रेभ्यः सदु
तपायसेनधृतान्नपायै वक्ष्यमाणोक्तैः पचैः । हन्तद भावैं पायं नीत्ति तत्त्व च
तन्यादि म श्रात्त यैश्च माष भक्त चलीनुद्धयात् । तत्त्वाचार्यादिपः । म
धुड ज्येष्ठ इसादि वैदिकैः । मृत्युसूक्तेन यानि पौमसाम ... यजमानसपत्नीये

श्री

भातीतकलशोदकेनानिबंचास्तवौषध्यीनिनुलिप्यस्तापयेपुत्तत्त्र आचार्यो
६ वस्तमध्यानेस्तूनपानुंसिताच्छौनपंतरथंवी। ध्याता। ॐ घमायेनमः इतिमंत्रेणप्र
अपेत्ता। सर्वदैवमयंपात्रंतु वास्तुदेवमयंपरमिति। ततोगंहंप्रागाद्दित्ताक्र
मं आपवनानेनमकेनमश्चोचूनुचवेष्टयेत्। बिनेस्तेभूमंन। कुंभप्र
र्मिमाजनकुंभ्याजलपूर्णपाचत्तथैवसंकद्दयेन्ध्यासहपमोवीधिलंकु
र्यात्। अथयज्ञमानान्रहस्तेगयेआकोनापद्रेजानुधिन्नमवटंदवानला
तंगोमयेनोपलिप्यकुल्लेचंदनपुष्पाक्षतादिभिरलंकृत्यसकल्प्योदकमत शि
वीजातंदध्योदनंचमध्येपात्रेनवकुंभजलंपूर्णंकुल्लेकपुष्पंगंधा
दीभिरर्चितेकुंभद्धूपेनादायजानुभ्यांभवनेगेलो। ॐ नमोवरुणायेति ६
तज्जलेमग्नतोप्रक्षिपेत्। तत्रावर्तंप्रदक्षिणंपुष्पंचोर्ध्वंनुनयेत्भ्रमंन। ततो
न्तलिप्तंतयोः [illegible] ... [illegible] कुंभयोर्दाप्रक्षिप्यापूर्वस्य ६

पितृंश्च वास्तुरूपं मंगलं चोपि मातानीय ततः पालं पयोपयं वा दिमितं पूज्य प्रार्थये
त् पूजितोसि मया वास्तो होमाद्यैरर्चनैः शुभैः । प्रसीद पाहि विश्वेश देहि मे गृह
जं सुखं ॥१॥ वास्तुपुरुष नमस्तेस्तु भूशय्याभिरत प्रभो मद्गृहं धनधान्यादि
पेटिका ४ समृद्धं कुरु सर्वदा ॥२॥ ततो मालां च पत्रीं मत्त्वा वेदीं च पूजयेत् । प्रसीद सा
प्रष्टवी यथा वहसि मद्गृहम् ॥३॥ तथा मम वह कल्पा सांसप संगता चाभिः सह । गर्ते च
तथैव मम दापुरितेम याध्येके चउत्तम पक्षापयेम यथामं । न्यूनत्वे च त्वथमफलं विचार्य ।
गर्त्तोपरि भूमिनिगतमयेनोपलिप्य अल्पगंधपुष्पाक्षतैर्नूपयेत् । ततो गर्ते पाञ्चमन्त
आचार्यं संपूज्याभ्यर्च्य ततः सवस्त्रां गां चासौ पुगं च दद्यात् । दक्षिणां दत्वा ब्राह्मणेभ्यो
यथाशक्ति दत्वा गृहाणं तत्र स्मात् दद्यात् वास्तु देवतानां च पूजां समाप्य । शेषं तु ब्र
ह्मणस्य तत् । पात्रे देवोत्तरविसर्ज्य । आचार्यहस्ते पुनि पात्रं निःक्षेप्य । गच्छ ग
च्छेति । विसर्ज्य ब्राह्मणेभ्यो भोजनं पायसं च्चा । गृहादीनां भोजनं दीनां च ग्रासं

से कं चौत्व नैके क वाय आ मारेक यावा म् णान नोत्या विबोग हीवानु हुष्

७ तो जूं जीता। एवं पुथ मेकै वाक्तु। शांतिविधावोह्तीयोकैम् हप्रवेशं कुर्यो ते

मानवं जलपुरं पल्कुवो पेत्तकुर्योयत्तंमु चालिंद्वस्त्र वोष्ठत्तसपूर्ण पा चेलपके

कल श्रांत जालिनाम्ट हीवावं अमानो ब्राह्मणान्वितः सदाप जस्तु यं चोवे

णावेत्तम्र केन कनिकद वीत्तचम्ट हप्रायधपप्र चानक्र हम च्चे चात्ये

८ पीरकलश्रे श्यापयेत तत्तोम्ट है सो वर्पार्थ पुण्याहं वाचयित्वा ब्राह्मणान्

पूज्य ब्राह्मणा नो जयित्वा आशीर्योम्ट हीत्वा सुहृद्युत्तो नूजीत। इतिया

त्तु शांतिप्रयोगः॥ श्रीरस्तु॥ शुभमस्तु॥ संवत् १८ ॥ मिति वैशाख वदि

रोज रविवार के ... लिखितं पाठार्थं परार्थं च॥ श्रीसांबसदाशिवार्प

र्णमस्तु॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥